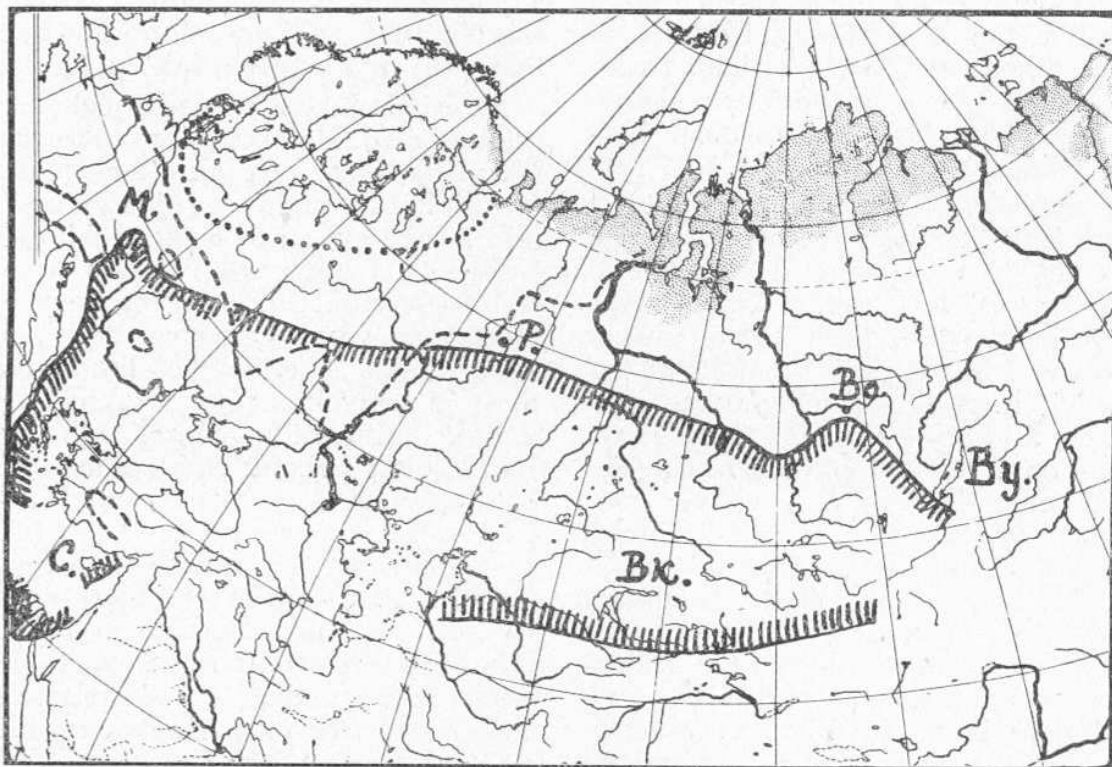


A szongáriai cselőpók elterjedése.

Hivatkozással a Közlöny Pótfüzetek 1932. évi 1—2. számában megjelent cikkekre, melyben a szongáriai cselőpók euráziai elterjedését ismerttettem, jelen cikkemet kiegészítésül szánom, mert új adatokkal világítja meg a szongáriai cselőpók elterjedésének vitás kérdéseit.

Lássuk először is azokat a tényeket, melyek a szongáriai cselőpókra nézve a ma ismert elterjedésük alapján meg-

pedig a Morva-medence és a bécsi síkság. Nyugati határterületének vehető még Horvátország, ahol 1933-ban KRATOCHVIL mutatta ki elsőnek. Az elterjedési határvonal innét egészen Görögországig húzódik, hol pókunkat ROEWER igen nagy mennyiségben gyűjtötte. Az Adria partjáról még ezideig nem jelentették előfordulását. WALCKENAER és GERVAIS szerint Egyiptomban és Cyprus szigetén is él,



A szongáriai cselőpók elterjedése. — By = Bajkáltó. — Bo = Bogucsanszkaja. — O = Perm. — M = Morvaország. — C = Cyprus szigete. — Bk. = Balkasz tó. — Szakgatott vonal a balti jég határa; szaggatott vonal a jég legnagyobb leterjedésének határát jelzi, a fészűsvonal a pók elterjedési biztos határvonalát adja.

állapíthatók. Amint a mellékelt térképen is láthatjuk, állatunk nagyjában véve a 30—60 szélességi körök közti területek lakója. Elterjedésének pontos, jelenlegi határvonalai nyugaton és északon a Bajkál-tóig biztosak, délen sok helyen még ismeretlenek, keleten pedig egészen kikutatatlanok. Északi elterjedésének vonala a Bajkál-tó déli csücskétől fel Bogucsanszkájáig, innét Permig (Charitonow, 1934), Permtől pedig le a lengyel síkságokig terjed. Itt az elterjedési vonal lehúzódik Krakkóig, legnyugatibb pontja

s ez adatokkal eddig a legdélibb előfordulási pontjait ismertük meg. Ismeretes a szongáriai cselőpók Kis-Ázsiából is, de innét a Balkasz-tóig a déli elterjedési határvonal ismeretlen. Any nyit tudunk, hogy a Káspi- és az Aral-tó északi partvidékein honos. Pontosabb előfordulását már csak a Balkasz-tótól keletre lévő Dzungária tartományban ismerjük, ahol az 1700-as évek vége felé LAXMANN felfedezte. Dzungáriától keletre azonban elterjedésére vonatkozóan minden ismeretünk megszűnik.

Mint tényt megállapíthatjuk, hogy pókunk az euráziai kontinensen a szélsőséges időjárású területeket lakja, s a nyugatibb és óceáni éghajlat hatása alatt lévő területeket kerüli. Délnyugati elterjedési területe határos az apuliai tarentula (*Tarentula apuliae*) keleti elterjedési határvonalával. Ez a pók faj az előbbi formaköréhez tartozik, szintén hatalmas nagy állat, s cselőpókunk délnyugati előfordulását az Olasz-félszigeten felváltja. Az apuliai tarentula nemcsak az olasz, hanem a Dalmát és magyar tengerpart (Fiúme) részein is honos. A földrajzi elterjedés tekintetében tehát a szongáriai cselőpók szélsőségeket jól tűró természete vált nyilvánvalóvá. Lássuk most életterét (biotop), melyben él.

A szongáriai cselőpók életteréül a kopár legelőket és mezőket választja. Mint földön élő (terricol) és vadászó (vagabundus) állatnak, a kopár terep a legalkalmasabb, mert hiszen dűsan benőtt és bozotos élettérben alig tudna megélni, mert a zsákmányának neki-rohanó állatot a táplálék megszerzésében az ilyen terep erősen gátolja. Ha a megfelelő élettér adva van számára, akkor éppúgy található alföldi lapályokon, mint fennsíkokon és hegy-ségeken. A száraz élettér éppúgy tűri, mint a nedveset, sőt a tavak partját előszeretettel keresi fel. Üldöz-tetés esetén több óra tartamára még a víz alá is elrejtőzik a veszedelem elől. Az erdőségeket ellenben nagyon kerüli. Ezért van az, hogy erdős hegy-vidékeken aránylag ritkábban fordul elő. Alföldi síkságokon sem hatol be az erdőkbe, tehát a kopár életterekhez éle-te és fennmaradása szigorúan kötve van.

Mint pusztai jellegű területek lakója szintén a szélsőségeket jól tűró természetéről győződhetünk meg. Megfigye-lésem szerint az állat elhagyja szállását, ha környéke befüvesedik és elköltözik kopárabb életterekbe. Ősszel, mikor a fű és a gaz elcsenevészedik és újabb kopár-jellegű területek szabadulnak fel számára, akkor újból megjelenik régi helyén. Nagyobb folyók mentén, amily-en például a Tisza, az ár visszahúzódása után a nedvesen és puhán maradt árterületet kedveli, ott kitelel, sőt a koratavaszi áradáskor a víz és az eset-

leg újból megfagyó víztömegek alatt nem pusztul el! Ilyenkor a tavaszi ár lehúzódása után bújik megint ki. Egy alkalommal GELEI-vel százszámra gyűjtöttünk szongáriai cselőpókot ilyen körülmények között tavasszal, a Tisza árterületében.

E tények és a szongáriai cselőpók természetrajza ismeretének birtokában nem lesz nehéz az elterjedés okaira rá-mutatnunk. Az elterjedés okai két-félék lehetnek: ősi okok, melyek az állatnak természetében is rejlének, s a jelenlegi tényezők, melyek azonban szintén csak az állat alaptermészetén keresztül gyakorolhatnak rá hatást.

Az ősi okok közt legelső a jégkorszak (pleisztocén). Ha a térképre tekintünk, láthatjuk, hogy pókunk elterjedésének északi határvonala nagyjában egybe-esik a jég egykori és legnagyobb elter-jedésének határvonalával. Ez közve-tett bizonyíték arra nézve, hogy pó-kunk már a jégkorszakban nagyjában véve azokat a területeket lakta, mint most, s melyek a jégkorszakban nem voltak mindenütt jéggel elborítva. Északabbra pókunk azért nem terjed-hetett, mert a jégpáncél miatt erre lehetősége nem volt.

Második ősi ok a pók szélsőségeket jól tűró alaptermészete. Ennek meg-felelően állatunk csak a szélsőséges éghajlatú területeken és a kopár-jellegű életterekben találja meg létfeltételeit. Szélsőségtűrő alaptermészete nem alkal-mazkodás eredménye, hiszen akkor az óceáni éghajlat hatása alatt álló ter-ületeket is éppoly sűrűen lakná, hanem sajátos faji bélyege, mely lehetővé teszi, hogy Egyiptom forró klímájával és Szibéria ismert szélsőséges időjárá-saival dacolva, fennmaradhasson.

Lássuk most a mai okokat, melyek elterjedésében befolyásolhatják. Min-den állatra, így a mi pókunkra is köz-vetlen természetes életterének válto-zásai hatnak. Ezekre már előbb rá-mutattam, mikor kifejtettem, hogy állatunk helyben is vándorol aszerint, hogy életterében a növényzet pusztul vagy fejlődik? Tekintetbe kell ven-nünk még azt is, hogy a magyar Alföld nem mindig volt ilyen kopár, mint ma. Régen, a bronzkor embere előtt, ha-talmas erdőségek és óriási mocsarak

borították síkságunkat. Természetes, hogy ezekben a történelem előtti korokban, sőt később a történelmi korok elején is, az erdőkkel borított Alföld nem volt alkalmas élettér pókunk számára, tehát pókunk ekkor nálunk gyér számban élhetett. Az erdőkön kívül még nagy kiterjedésű mocsarak is voltak Alföldünkön, melyeknek a partjai viszont igen alkalmas élettérül szolgáltak a szongáriai cselőpók számára. Hiszen az orosz síkságok mocsarai mellett mindenütt ott él ma is oly környezetben, melyekhez hasonlók a régi Alföld arculatán is nem kis számban akadtak. Ennek emlékéért őrzi ma is állatunk vízkedvelő (*hygrophil*) természetében.

Másik jelenkori ok továbbá az a tény, hogy nem mindenik költés kerül oly szerencsés körülmények közé, amely elszaporodásukat kedvezően mozdítaná elő. Sokszor egész területek lesznek lakatlanokká, mert a költés és azoknak megmaradása valami oknál fogva (kedvezőtlen évszakok időjárása) nem sikerül. Magam tapasztaltam, hogy egyik évről a másikra egyes cselőpókbandús területek egyszerűen néptelenekké váltak, viszont más területeket pedig más alkalommal elleptek. A költés és a szaporodás, a települési sűrűség nagyfokú ingadozása mind amellett szól, hogy vannak olyan jelenkori tényezők, melyek pókunk helyi elterjedését és az elterjedési határvonalak mentén: földrajzi elterjedésének határait is módosítják. Így van az, hogy például CHARITONOW csak most találta meg a szongáriai cselőpókot Perm mellett, valamint Ozolszk és Wjatka tartományokban. Szerinte ide behurcolással került a pók, holott talán, bár évek hosszú sora óta nem élt, azelőtt azonban éppen tömegesen élhetett.

KRATOCHVILLAL teljes mértékben egyetérttek abban, hogy nálunk, Közép-Európában is ez lehetett az oka annak, hogy régebben szakembereink sem bukkantak rá. Gyér lehetett nálunk régen, ma nagyon sűrű településű.

Egyes állatfajok elterjedésében szerepet játszó jelenlegi tényezők közt kétségtelenül fontos szerep jut a behurcolásnak, az ember révén való terjesztésnek, tehát kultúrtényezőnek is. Erre

számtalan példa van, többek között a *Dreisensia polymorpha* nevű édesvízi kagyló esete, mely állat csak az utóbbi években lépett fel a Balatonban, ahol először 1934 év nyarán fogtam a balatonaligai vizekben óriási tömegekben. Cselőpókunk esetében is meg kell állapítanunk oly tényeket, melyek elvitathatatlanok. Így például én 1928-ban begyűjtöttem a tihanyi pókfaunát. A pokoli cselőpókot megtaláltam ugyan nemcsak a félszigeten, hanem Badacsonyban is és az egész zalai parton, de a szongáriainak nyomára nem akadtam. Egy évvel később DR. SOÓ REZSŐ növényeivel, melyeket az Alföldről hozott, a szongáriai cselőpókot is elhozta Tihanyba. NIEMANN német bogarásznak az 1930—31. években több élő szongáriai cselőpókot küldtem ki Berlinbe, ha esetleg ott felbukkanna az állat, ottani előfordulása mindenestre csak kérdőjellel volna természetes előfordulásnak mondható.

Végezetül szólnom kell még arról, hogy egy állatfajnak fellelése, vagy meg nem találása, még nem jelenti azt, hogy hivatva érezzük magunkat az illető faj földrajzi elterjedését véglegesnek tekinteni. Az Alföld pókfaunáját majdnem tíz esztendeje kutatom. Ma már kimondhatom azt, hogy az Alföld pókfaunáját 88 fajjal egészíthettem ki. Most, hogy 88 pókfajt mutattam ki Alföldünkről, ahonnan e fajokat ezelőtt nem ismerték, sőt nagy részben még a világháború előtti Magyarország területéről sem voltak ismeretesek, továbbá kisebb részben még a tudomány sem ismerte őket, most ebből azt következtessük, hogy ez a 88 pókfaj tíz év alatt vándorolt be az Alföldre? Helytelen lenne azt feltennünk, hogy tíz év alatt az Alföldre 88 pókfajt hurcoltak volna be. Nem jogsít fel erre a föltevésre az sem, hogy voltak fajok, melyeket a 88 fajem előtt sem ismertek még az Alföldről és egészen bizonyos, hogy lesznek még olyanok is, melyek még csak ezután kerülnek elő. S ezek vajjon most vándorolnak, most folyik talán a behurcolásuk? Nem, ezek most is itt élnek, ezek most is itt vannak, dacára, hogy tíz év kitartó kutatása ellenére sem kerültek gyűjtőhálómba.

Dr. Kolosváry Gábor.